VOYAGA YETMAGANLARGA IJTIMOIY-HUQUQIY YORDAM KO'RSATISHDA INTERAKTIV TRENINGLAR VA PSIXOLOGIK METODIKALARNING SAMARADORLIGI

Zarifova Maftuna Rasulbek qizi
Xorazm viloyati IIB Voyaga yetmaganlarga ijtimoiy-huquqiy yordam ko'rsatish Markazi psixologi katta leytenanti

Annotatsiya: Ushbu maqolada nazoratsiz va qarovsiz qolgan, shuningdek, huquqbuzarlik sodir etishga moyil bo'lgan voyaga yetmaganlarni ijtimoiy-psixologik reabilitatsiya qilishda interaktiv treninglar hamda maxsus metodikalarning amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Qadriyatlar tizimini qayta shakllantirish, emotsional intellektni rivojlantirish va resurs holatini tiklashga qaratilgan trening mashg'ulotlarining profilaktik mexanizmlari yoritib berilgan. Metaphorik Assotsiativ Kartalar (MAK) va qadriyatlar diagnostikasi usullarining voyaga yetmaganlar bilan ishlashdagi afzalliklari asoslangan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy-huquqiy yordam, voyaga yetmaganlar, interaktiv trening, qadriyatlar, reabilitatsiya, resurs holati, Metaphorik Assotsiativ Kartalar, emotsional intellekt, dezadaptatsiya.

Kirish

Voyaga yetmaganlarga ijtimoiy-huquqiy yordam ko'rsatish markazlari va profilaktika tuzilmalari faoliyatining eng asosiy vazifasi qiyin ijtimoiy ahvolga tushib qolgan o'smirlarni jamiyatga qaytarish, ularda ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini shakllantirish va qayta huquqbuzarlik sodir etilishining oldini olishdan iboratdir. Ushbu

jarayonda faqatgina ma'ruzaviy yoki pand-nasihat shaklidagi profilaktik suhbatlar ko'pincha past samaradorlik ko'rsatadi.

Zamonaviy psixologik yondashuv o'smirni passiv eshituvchidan faol ishtirokchiga aylantirishni talab etadi. Bu borada interaktiv trening texnologiyalari va proyektiv-interaktiv metodikalarning amaliyotga joriy etilishi o'smirda shaxsiy mas'uliyatni his etish, emotsional intellektni oshirish hamda konstruktiv qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

1.Qiyin ahvoldagi o'smirlarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari

Ijtimoiy-huquqiy yordamga muhtoj voyaga yetmaganlar kontingenti murakkab va O mezonli psixologik strukturaga ega. Ularning aksariyatida quyidagi psixologik muammolar ko'zga tashlanadi:

- Jamiyat va kattalarga nisbatan ishonchsizlik: Salbiy hayotiy tajriba natijasida atrof-muhitga nisbatan dushmanlik va xavsirash hissi;
- Qadriyatlar disorganizatsiyasi: O mezonli axloqiy va huquqiy normalarning qadrsizlanishi, munosib hayotiy maqsadlarning yo'qligi;
- Resurs holatining yetishmasligi: Emotsional va ruhiy tushkunlik, o'z kuchi va kelajagiga ishonchning pastligi;
- Agressiv va pasiv-himoyaviy xulq: Nizoli vaziyatlarda faqat kuch ishlatish yoki mas'uliyatdan qochish taktikasi.

2.Interaktiv trening mashg'ulotlarining strukturas va profiling faoliyati

Interaktiv trening — bu maxsus tashkil etilgan muloqot va faoliyat jarayoni bo'lib, unda ishtirokchilar tajriba almashish, xulq-atvor modellarini sinab ko'rish va o'z xatti-harakatlarini qayta baholash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Voyaga yetmaganlar bilan o'tkaziladigan treninglar aniq maqsadga yo'naltirilgan bloklardan iborat bo'lishi lozim.

Trening yo'nalishi Asosiy maqsad va vazifalari Qo'llaniladigan mashq va usullar "Qadriyatlar va Tanlov" Hayotiy qadriyatlarni (oila, do'stlik, erkinlik, halol mehnati) anglash, ularni tartiblash va mas'uliyatli tanlov qilishni o'rganish. "Kim oshdi savdosida qadriyatlar", "Hayotiy tanlov simulyatsiyasi", keys-stadi tahlili. "Mening Ichki Resurslarim" O'smirning ichki kuchini, shaxsiy va emotsional resurslarini aniqlash, stressli vaziyatlarda barqarorlikni ta'minlash. Art-terapevtik mashqlar, "Mening kuchli tomonlarim", vizualizatsiya va psixogimnastika. "Agressiya va Vizual Muloqot" Tajovuzkorlik emotsiyalarini nazorat qilish, g'azabni konstruktiv kanalga burish, emotsional intellektni oshirish. "G'azab kundaligi", rolga kirish o'yinlari, "Men-xabar" texnikasi, empatiya mashqlari.

3.Reabilitatsiyada Metaphorik Assotsiativ Kartalar (MAK) va metodikalarning o'rni

Psixologik reabilitatsiya jarayonida Metaphorik Assotsiativ Kartalar (MAK) o'smir va psixolog o'rtasida ishonchli muloqot o'rnatishning eng samarali vositalaridan biridir. Kartalardagi tasvirlar o'smirga o'zining ichki kechinmalari, psixologik jarohatlari va muammolarini bevosita to'g'ridan-to mezon aytmasdan, ko'chma (metaforik) ma'noda so'zlab berish imkonini beradi.

MAK texnikalari orqali quyidagi natijalarga erishiladi:

1. O'smirdagi psixologik blok va qarshiliklar tezda bartaraf etiladi;
2. Ichki nizolar va yashirin qo'rquvlar xavfsiz shaklda yuzaga chiqariladi;
3. Muammoli vaziyat yechimi uchun yangi resurslar va imkoniyatlar vizual tarzda ko'rinadi.

Shuningdek, qadriyatlar diagnostikasiga yo'naltirilgan interaktiv metodikalar o'smirning jamiyat bilan integratsiyalashuvi darajasini ko'rsatib beradi.

Xulosa va amaliy tavsiyalar

Voyaga yetmaganlarga ijtimoiy-huquqiy yordam ko'rsatish va ularning reabilitatsiyasida interaktiv treninglar hamda metodikalarning qo'llanilishi profilaktik faoliyatning samarasini sezilarli darajada oshiradi. Bu yondashuv o'smirda shunchaki bilimlarni shakllantirib qolmay, kognitiv va xulq-atvor darajasida ijobiy o'zgarishlarni ta'minlaydi.

Amaliyot uchun quyidagi tavsiyalar ilgari suriladi:

- Voyaga yetmaganlar uchun mo'ljallangan ijtimoiy-psixologik trening dasturlarini ularning yoshi va ruhiy xususiyatlaridan kelib chiqqan holda tabaqalashtirish;
- Reabilitatsiya markazlarida MAK va art-terapiya metodikalaridan foydalanish bo'yicha maxsus o mezonli psixologik xonalarni tashkil etish;
- Trening mashg'ulotlari natijalarini monitoring qilish uchun kirish va chiqish psixodiagnostik ko'rsatkichlarini tizimli yuritish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G'aziyev E.G'. Umumiy psixologiya. — Toshkent: San'at, 2019. — 320 b.
2. Usmonova Sh. Ijtimoiy reabilitatsiya va profilaktika asoslari. — Toshkent: Ilm Ziyo, 2022. — 198 b.
3. Rogers, C. R. Way of Being. — Boston: Houghton Mifflin, 1995. — 368 p.
4. Макартычева Г. И. Тренинги для подростков: профилактика асоциального поведения. — СПб.: Речь, 2020. — 192 с.
5. Евстигнеева Г. Метафорические картыв работе с подростками. — М.: Генез, 2021. — 144 с.